

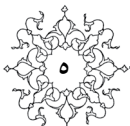
سخن سر دبیر

پس از بیست سال و اندی

غلامرضا عزیزی

هر چه می‌گذرد تاریخ شفاهی به عنوان یکی از منابع مهم در فهم وقایع و تدوین تحقیقات تاریخ کنونی نقش خود را بیشتر می‌نمایاند. نقشی که سبب شده بسیاری از آرشیوها و برخی کتابخانه‌های ملی پرداختن به این امر را به عنوان یکی از وظایف خود قلمداد کرده و به آن مبادرت ورزند. از سوی دیگر مؤسسه‌ها و انجمن‌های بسیاری در این زمینه در سطح جهان تاسیس شده و به فعالیت پرداخته‌اند. در خارج از کشور تاریخ شفاهی به گونه‌ای در مجامع علمی و آموزشی مورد پذیرش قرار گرفته است که در مقاطع تحصیلی مختلف در دانشگاه‌ها تدریس می‌شود و نیز به عنوان یک ابزار کمک آموزشی جهت بهبود ارتباط نسل جوان با جامعه خود مورد استفاده قرار می‌گیرد. خوشبختانه پرداختن به آموزش تاریخ شفاهی چندی است در دانشگاه‌های ایران نیز مورد اقبال واقع شده و در دو سال گذشته دست کم سه پایان‌نامه با این موضوع دفاع شده است.

هر چند تاریخ شفاهی به معنای امروزی خود در کشور ما امری جدید است اما سنت شفاهی و استفاده از شاهدان عینی در نگارش تاریخ، دارای پیشینه‌ای بس طولانی است از نقل و روایت اشعار و افسانه‌ها و نوعی حماسه‌خوانی در دوره باستان (نظیر گوسان‌های پارسی) گرفته تا سنت نقل روایات و احادیث پس از ظهور اسلام؛ در کتاب‌های مورخان اسلامی موارد دقیقی را می‌توان یافت. برخی چون بیهقی نه تنها از روش شنیدن (در واقع مصاحبه با راوی در مفهوم سنتی‌اش) در آثار خویش استفاده کردند بلکه آن روش را دقیقاً می‌شناختند. بیهقی می‌گوید: «اخبار گذشتگان را دو قسم گویند که آن را سه دیگر نشناسند: یا از کسی بیاید شنید و یا در کتابی بیاید خواند.» به هر روی وقوع انقلاب اسلامی و توجه به بررسی ریشه‌های انقلاب و

نیز پیامدهای حاصل از آن در دهه‌های اخیر و به‌ویژه وقوع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و حضور افراد بی‌شمار در این دفاع مقدس، و ثبت و ضبط خاطرات آنان به عنوان شاهدان عینی، اهمیت پرداختن به تاریخ شفاهی را روشن‌تر و ضروری‌تر ساخت. تأسیس مراکزی چون واحدهایی با نام آرشیو شفاهی یا تاریخ شفاهی در سازمان اسناد ملی ایران، موسسه مطالعات تاریخ معاصر، مرکز اسناد انقلاب اسلامی و ... نتیجه روشن این نیاز بود که به گسترش مباحث تاریخ شفاهی در ایران انجامید.

بدین شکل و به موازات پذیرش تاریخ شفاهی در جامعه پژوهشی، مدیریت خدمات آرشیوی سازمان اسناد ملی ایران از اوائل سال ۱۳۷۰ مطالعات خود را برای ایجاد ادارهای برای پرداختن به این مهم آغاز کرد. مقرر بود این اداره با توجه به نقش تاریخ شفاهی به عنوان رشته‌ای از مجموعه تاریخ و با ماهیتی میان رشته‌ای بنا نهاده شود. سرانجام از دی ماه سال ۱۳۷۱ اداره آرشیو شفاهی در مدیریت یاد شده فعالیت خود را آغاز کرد. کارشناسان این اداره در نظر داشتند علاوه بر حضور در مباحث نظری مربوط به تاریخ شفاهی و شناساندن این رشته به جامعه، در مباحث روش‌شناسی نیز به عنوان الگویی برای سایر فعالان این رشته در ایران مطرح شوند. در این راستا علاوه بر شناسایی افراد مورد نظر و انجام مصاحبه با آن‌ها، خدمات مرتبط با مصاحبه از جمله پیاده‌سازی، مقابله متن پیاده شده با نوار، آرشیوسازی منابع دیداری-شنیداری، فهرست‌نویسی و آماده‌سازی منابع فراهم آمده برای ارائه خدمات به پژوهشگران نیز مورد توجه قرار گرفت.

پس از ادغام کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران با سازمان اسناد ملی ایران و پدید آمدن سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، اداره آرشیو شفاهی از سال ۱۳۸۵، در تشکیلات جدید تحت عنوان «گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری و شنیداری» در اداره کل اطلاع‌رسانی و ارتباطات، به ادامه فعالیت با رویکرد تمرکز بیشتر بر اطلاع‌رسانی پرداخت. بیش از ۲۲ سال از تأسیس اداره آرشیو شفاهی سازمان اسناد ملی ایران (سابق) می‌گذرد و شاید تولد نشریه‌ای تخصصی برای پرداختن اختصاصی به موضوع تاریخ شفاهی بعد از این زمان طولانی، دیر به نظر برسد. اما پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران بر آن است که با این قدم (هر چند به ظاهر کوچک)، راه علمی شدن مباحث مربوط به تاریخ شفاهی را در کشور هموارتر سازد.

